

RELAȚIILE ȚIRGOVIȘTEI CU TRANSILVANIA ÎNTRE 1600—1848

MIHAI OPROIU

Relațiile economice ale Țirgoviștei cu Transilvania se includ în relațiile multilaterale ce au existat între cele trei țări române.

Aceste relații, foarte vechi și complexe, au inclus și Țirgoviștea, devenită după 1390 reședință de scaun a Țării Românești și situată pe vechile artere comerciale ce legau Transilvania de porturile dunărene.

Privilegiile acordate de domnii Țării Românești în secolele al XIV-lea și al XV-lea negustorilor din Transilvania, poruncile domnești trimise vameșilor de la Dîmbovița, Rucăr și Bran, dovedeau marea importanță acordată comerțului cu orașele transilvane în special cu Brașovul¹.

Din a doua jumătate a secolului al XVI-lea viața economică a Țării Românești s-a desfășurat în condițiile instaurării dominației otomane, care i-a încetinit ritmul de dezvoltare. Se poate constata cum „în comerțul extern al Țării Românești au început să precumpănească... relațiile comerciale cu Imperiul otoman, țările române devenind principalele surse de aprovizionare cu cereale, vite, oi, unt, miere sau cherestea”². Instaurarea monopolului comercial turcesc nu a înlăturat ci numai a împins pe al doilea plan vechile relații comerciale ale Țării Românești cu țările vecine.³

Desprinderea Transilvaniei din cadrul regatului feudal maghiar și constituirea sa într-un principat autonom sub suzeranitatea otomană după 1541, au creat acestei țări condiții obiective pentru o dezvoltare autonomă și pentru o mai strînsă apropiere de celelalte două țări românești de peste Carpați.

Orientarea relațiilor comerciale ale Transilvaniei spre Europa sud-estică a avut ca urmare strîngerea și mai puternică a legăturilor economice cu Țara Românească și Moldova, constituind o importantă premiză pentru formarea unei piețe unitare.⁴

În această situație observăm cum privilegiile acordate de principii Transilvaniei orașelor cu drept de depozit, se clatină. Pătrunderea negusto-

¹ Radu Manolescu, *Comerțul Țării Românești și Moldovei cu Brașovul (secolele XIV—XVI)*, Ed. Științifică, Buc., 1965, p. 24—32.

² *Istoria României*, Ed. Academiei R.S.R., Buc., 1962, vol. II, p. 843.

³ *Ibidem*.

⁴ *Unirea Transilvaniei cu România, 1 decembrie 1918*, Buc., ed. a II-a, 1972, p. 23.

rilor levantini a provocat pagube comerțului transilvănean și mai ales celui brașovean.⁵

Specializați în comerțul cu produse orientale negustorii levantini încălcând privilegiile de etapă și de depozit ale Brașovului, făceau o concurență ruinătoare negustorilor brașoveni, iar plîngerile acestora către principii și dietele Transilvaniei devin numeroase.⁶

În secolul al XVII-lea încălcarea privilegiilor Brașovului s-a agravat prin însăși legislația existentă. Aflăm din hotărârile dietei transilvane din 18—25 martie 1607, că negustorii veniți din Țara Românească cu marfă în Ardeal, erau datori să meargă în orașele destinate, fără a se opri într-alt loc, plătind vamă și tricesima cu obligația să-și vîndă marfa acolo la tîrg „ca negustorii indigeni să nu scumpească marfa”.⁷

În perioada următoare vechile privilegii ale Brașovului sînt tot mai încălcate reprezentînd o încurajare a comerțului românesc. Astfel apare dreptul negustorilor munteni de a „avea slobodă trecere ...făcînd negoțul în pace potrivit legilor din țara Ardealului”, cum se prevedea în tratatul încheiat între Gabriel Bethlen și Gavril Movilă cînd se preciza că „nu va fi voie să se pună la închisoare nici persoana, nici vitele-marfă a vreunui om în țară străină, oricine s-ar judeca înaintea judecătorilor și s-ar îndatora, dacă nu și-ar găsi acolo dreptul”.⁸

Printr-un privilegiu din 1627 se îngăduie negustorilor străini greci, turci și români, veniți din țările române și din Turcia să facă liberi negoț în Ardeal privilegiu confirmat la 13 decembrie 1630 și de Gheorghe Rakoczi I.⁹

În condițiile cînd vechea legislație a suferit importante modificări în defavoarea Brașovului, legăturile dintre Transilvania și Tîrgoviște au continuat, dar de această dată rolul negustorilor din Țara Românească era preponderent.¹⁰

În cursul secolului al XVII-lea relațiile Tîrgoviștei cu orașele din Transilvania au continuat „domol pe drumul cel vechiu”, dar „acest comerț nu s-a ridicat vreodată la nivelul pe care l-am constatat la începutul veacului al XVI-lea”.¹¹ Relațiile Tîrgoviștei ca de altfel ale țării întregi cu Transilvania au fost diverse, documentele amintind de

⁵ St. Mețes, *Relațiile comerciale ale Țării Românești cu Ardealul pînă în veacul al XVIII-lea*, Sighișoara, 1921, p. 153—155.

⁶ *Ibidem*, p. 157.

⁷ *Ibidem*, p. 154 și *Mon. Com. Tran.*, V, p. 470, nr. 512. Se preciza la dieta din Cluj din 26 aprilie—5 mai 1609 că „negustorii greci care umblă în sus și în jos prin țară nu numai c'ănu sînt spre paguba ei, ci mai mult spre folosul ei”. Se hotăra că „plătind ei vama și vigeșima obișnuită să umble liberi și necontrolați în țara aceasta cu marfa lor din oraș și noraș, din tîrg în tîrg”.

⁸ I. Lupaș, *Documente istorice transilvane*, vol. I (1599—1699), Cluj, 1940, p. 150—159.

⁹ St. Mețes, *op. cit.*, p. 158 și Kemeny, *Notiția hist. dipl. arhivii capituli allen-sis*, I, Sibiu, 1837, p. 258.

¹⁰ N. Iorga sesiza că „de la moartea lui Mihai Viteazul înainte trăim tot mai mult în răsărit”, iar „legăturile tot mai strînse cu răsăritul coincid cu o slăbire a celor cu apusul”. Se sublinia și faptul că „simățiile pentru imperiali, intrigile cu aceștia nu trebuie să ne înșele în această privință”. N. Iorga, *Socotelile Brașovului și scrisori românești către sfat în secolul al XVII-lea*, Buc., extras din An. Ac. Rom., M.S.I., seria II, tom. XXI, p. 3—5.

¹¹ N. Iorga, *Istoria comerțului românesc*, Vălenii de Munte, 1915, p. 196.

un important schimb reciproc de produse, de meșteri, de raporturi culturale și politice comune.

În prima jumătate a secolului al XVII-lea aportul Tîrgoviștei la comerțul cu Transilvania a fost în continuă creștere determinat de faptul că între 1600—1660 a fost principala reședință a Țării Românești cu mici întreruperi (1626—1639).

Relațiile politice strînse între domnii Țării Românești și principii Transilvaniei au creat un cadru favorabil și dezvoltării relațiilor comerciale între cele două țări.¹²

Perioadă de prosperitate economică pentru Tîrgoviște, prima jumătate a secolului al XVII-lea a adus schimbări profunde pentru oraș, documentele interne amintind de existența „bazarului de sus” și „de jos”, a „locului zarafilor” precum și a unui număr ridicat de prăvălii și pivnițe¹³.

Se constată că numărul negustorilor este deosebit de ridicat, unii dintre ei ca Gheorghe Ergopol, Iane Ganata, Panait cupețul, Ghinea cupeț și alții stăpîneau mai multe prăvălii care le aduceau venituri însemnate¹⁴. Unii dintre negustori, datorită situației prospere a comerțului, sînt menționați de documente cumpărînd sate și diverse moșii pentru care dădeau importante sume de bani¹⁵.

Cîștigurile erau obținute atît din comerțul desfășurat pe piața Tîrgoviștei, dar și din cel extern, cunoscîndu-se că „în fiecare an se duceau cu ceară la Veneția”, iar alții colindau în „Germania și Polonia și în toată Turcia”. Se știa că mulți erau negustori „greci și armeni... de neam mare”, veniți de la Constantinopol și din alte părți ale Turciei¹⁶.

Bonaventura din Campofranco amintea că la „Tîrgoviște, capitala și reședința domnului era o mare amestecătură de neamuri, adică unguri, venețieni, sași, bulgari din Chiprovăț, germani și poloni”¹⁷, iar Hiltebrandt ne mărturisea că „în oraș se îngrămădise multă negustorime, aceasta devenind mai ales după 1640 un important centru de schimb¹⁸.

Credem că, alături de București, Tîrgoviștea acestei perioade făcea legătura între comerțul cu produse orientale și occidentale, schimbul desfășurîndu-se pe piața orașului care acum devine loc distinct.

Pe piața Tîrgoviștei veneau să se aprovizioneze unii din negustorii brașoveni și tot de aici plecau mai departe transporturi organizate de negustori munteni către Transilvania și mai departe spre Ungaria și Germania. Negustorii transilvăneni aduceau aici și produse meșteșugărești realizate la ei cu toată concurența meșteșugarilor din orașul Tîrgoviște. Relațiile strînse dintre Tîrgoviște și Brașov sînt ilustrate de dese schimburi de solii, de curieri și de oameni trimiși cu diverse treburi. De multe ori soliiile muntene în Transilvania erau compuse dintr-un număr mare de persoane.¹⁹ Aceștia se dovedeau buni cunoscători ai drumurilor și orașelor, ai pieței.

¹² Șt. Meteș, *op. cit.*, p. 153—157.

¹³ *D.I.R.*, sec. XVII, seria B, Țara Românească, vol. II, p. 267.

¹⁴ *Ibidem*, vol. III, p. 36—37, 81—82, 328.

¹⁵ *Ibidem*, vol. II, p. 206, vol. IV, 302.

¹⁶ *Călători străini*, vol. V, p. 215.

¹⁷ *Ibidem*, p. 438.

¹⁸ *Ibidem*, p. 606.

¹⁹ N. Iorga, *op. cit.*, p. 8, 9, 10, 11 și următoarele și Șt. Meteș, *Domni și boieri din țările române în orașul Cluj și românii din Cluj*, Cluj, 1935, p. 22 și următoarele.

Din păcate, din documente nu se poate surprinde evoluția exactă a acestui schimb, a numărului de negustori țirgovișteni la Brașov sau în alte părți sau invers. Totuși aceste relații se pot urmări, de la domnie la domnie. După cum constata și Ștefan Meteș „Radu Șerban a trăit în prietenie cu sașii brașoveni“, întâlnindu-se la 15 martie 1604 cu Gheorghe Basta la Brașov și încheind în octombrie pace cu sașii brașoveni²⁰.

Din Țirgoviște, la 12 septembrie 1612 Radu Mihnea scria din Brașov intersîndu-se „de rîndul erbii de pușcă și plumbi“ necesari pen-
armată²¹, lucru ce îl repeta și Matei Basarab la 17 iunie 1641 cînd solicita aceleași produse.²² Aceasta dovedește că în prima jumătate a secolului al XVII-lea Brașovul a continuat să rămînă principala piață de aprovizionare cu aceste produse.

Deși despre cantitățile comandate nu s-au păstrat știri precise, ele trebuiau să fie însemnate mai ales în timpul lui Matei Basarab, cînd armata era numeroasă și vremurile nesigure. Deosebit de căutate produsele textile transilvănene, sînt prezente pe piața munteană în urma unor comenzi domnești, mai ales în timpul lui Matei Basarab.

La 11 martie 1643 domnul solicita la Brașov, „boboae și cămeș, și comănace și de mișei și de sulițe“ ce trebuiau domniei cu ocazia sărbătorilor de primăvară cînd armata își primea stofă pentru uniformă.²³

În anul următor, domnul scria lui Mihai Eotvos, judele Brașovului rugîndu-l ca să ajute pe Statie, trimis acolo să ia postavul de dărăbanți pentru ca „să îmbrăcăm curtea“²⁴. Cererile de postav ale domnului din Țirgoviște pentru echiparea oastei se pot urmări și în perioada următoare. La 7 octombrie 1644 Matei Basarab cerea noi valuri din postavul comandat pentru oaste la brașoveni.²⁵

Supărat pe brașoveni că nu onoraseră comanda la 8 iulie 1645, domnul anunța că retrăgea comanda făcută pentru postav, găsind postăvari în Țara Românească care se ofereau să-i facă aceeași cantitate de postav cu un preț mai mic.²⁶ Un timp, comenzile voievodului nu se mai întîlnesc. Peste cițiva ani, în 1650, Manta era trimis la Brașov pentru postav,²⁷ iar la 12 aprilie 1651 era trimis „om la dinșii să cumpere postav pentru slujitori“²⁸.

Din Brașov se mai aduceau și alte produse diverse incluse sub termenul de „țirguieli“. La 12 iunie 1642 era întîlnit la Brașov să facă cumpărături un trimis al domnului. La 28 martie 1644 marele clucer Socol se adresa județului din Brașov, rugîndu-l să-i pună la dispoziție „car cu cai“ pentru a putea „să ridice acele țirguieli și să le aducă pînă la Rucăr“²⁹.

²⁰ Șt. Meteș, *Relațiile...*, p. 153.

²¹ I. Lupăș, *Doc. ist. trans.*, p. 96—98.

²² N. Iorga, *St. și doc.*, vol. IV, p. 217.

²³ *Ibidem*, vol. X, p.

²⁴ *Ibidem*, p. 57.

²⁵ Hurmuzachi, *Documente...*, XV, partea a II-a, p. 1127, nr. 2095.

²⁶ *Ibidem*, p. , nr. 1142.

²⁷ *Ibidem*, p. 1185—1186, nr. 2221.

²⁸ N. Iorga, *op. cit.*, p. 57.

²⁹ *Ibidem*, p. 109—110.

Se aduceau și produse din piele constând din șei, hamuri diferite, unele „tipărite“ altele „cu cosoaie“³⁰. Din Sibiu, voia să cumpere Mihnea al III-lea în august 1658 prin omul său „potcoave de cai părechi 100 și cue de potcoave 5 000 și căpeste de cai 50 și traiste 50 și 40 de legături de ștreanguri și 30 de țolure și ce veți cheltui pre aceste lucruri“³¹. Se aduceau chiar diferite materiale de construcție folosite la casele domnești, în săpăturile arheologice găsindu-se numeroase cahle smălțuite decorate cu stema Brașovului³². În 1642 la 1 iunie sosise la Cluj de la Alba Iulia ceasornicarul, ce aducea „pentru reparat ceasornicul voievodului din Muntenia“³³.

Produsele alimentare aduse din Transilvania la Tirgoviște sînt relativ puțin numeroase. În cantități mai însemnate era berea comandată de obicei de domn³⁴. Mai rar, berbeci și porci de prăsilă³⁵. Merită menționat faptul că doamna Elina solicita „semințe“ de flori „de tot felul“³⁶ și chiar „grădinari de treabă“, ceruți de astă dată de domn³⁷.

Chiar pietrele funerare ale familiei domnului Matei Basarab aflate în pronaosul bisericii domnești se realizează la Sibiu. Din socotelile orașului Cluj aflăm că la 1 martie 1656 se afla acolo meșterul pietrar din Sibiu pentru „a tăia piatră din carieră pentru mormîntul voievodului“, iar la 16 iunie era transportată „cu patru care și 32 de boi“³⁸.

Ca și domnul, numeroși mari boieri stabiliți la Tirgoviște se aprovizionau cu diverse produse din Transilvania și mai ales de la Brașov. Diicul Buicescu, mare spătar, voia să i se dea în schimbul linei „postav, tipsii, clondire, sfeășnice“³⁹. Strînse relații de prietenie avea Socol din Cornățeni⁴⁰, secretarul Sava⁴¹, Radu mare comis⁴² și alții.

În Transilvania erau căutați doctori, spițeri și leacuri. Astfel, în urma bătăliei de la Finta, doamna Elina, aflată la Rucăr, trimitea la Sibiu pentru a găsi acolo „vreun chirurg bun.. și... să vie fără zăbavă... că aici la noi sînt oameni proști, nu sînt meșteri cum ar trebui“⁴³.

Din Tirgoviște și din împrejurimi se îndreptau spre Transilvania, dar mai ales spre Brașov, vechile produse din care nu lipseau : lîna, pieile, blănurile, vite, seu, vin și mai puțină ceară și pește, precum și altele. De pe piața orașului Tirgoviște se cunoaște că au fost achiziționați berbeci pentru principele Gabriel Bethlen pentru a-i avea de prăsilă de la un oarecare Constantin⁴⁴, apoi pești frumoși preferați de același principe⁴⁵. Caii erau foarte căutați, documentele amintind oameni spe-

³⁰ *Ibidem*, p. 88—89.

³¹ I. Lupaș, *op. cit.*, vol. I, p. 281.

³² N. Constantinescu, *Contribuții arheologice asupra Curții domnești din Tirgoviște (secolele XIV—XVII)*, în S.C.I.V., an 2/1964, p. 237.

³³ Șt. Meteș, *Domni și boieri din țările române în orașul Cluj...*, p. 62.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Șt. Meteș, *Relațiile...*, p. 156.

³⁶ N. Iorga, *St. și doc.*, vol. X, p. 110—111.

³⁷ *Ibidem*, p. 95—96 și I. Lupaș, *op. cit.*, p. 28.

³⁸ Șt. Meteș, *Domni și boieri din țările române...*, p. 75.

³⁹ N. Iorga, *St. și doc.*, vol. X, p. 46—47.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 194—195, 132—133.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*, p. 300, 363.

⁴³ I. Lupaș, *op. cit.*, p. 252, nr. 108.

⁴⁴ Șt. Meteș, *Relațiile...*, p. 156.

⁴⁵ *Ibidem*.

cial trimiși pentru a-i cumpăra din Tîrgoviște și alte părți ale Țării Românești ⁴⁶. Se pare că vinul era căutat, iar însemnatele podgorii din jurul orașului puteau să asigure mari cantități pentru orașele Transilvaniei ⁴⁷.

Pielele de vite importate din jurul Tîrgoviștei sînt și ele întilnite în corespondența oficială a timpului. Tot de pe piața reședinței Țării Românești orașele transilvănene se aprovizionau cu însemnate cantități de argint viu și de arsenic ⁴⁸.

Perioadă de maximă înflorire pentru tipăriturile tîrgoviștene, cărțile ieșite de sub teascurile de aici au cunoscut o largă circulație în satele și orașele transilvane unde se întilnesc mai multe exemplare. Deși nu dispunem de o situație exactă, constatăm în bibliotecile brașovene „Pogribania preoților“ tipărită la Tîrgoviște în anul 1650 și „Îndreptarea legii“ aflată în trei exemplare. Interesant este și faptul că în inventare se pomenesc de pierderi de cărți, ceea ce dovedește că numărul acestora era mult mai ridicat ⁴⁹.

Cele mai multe știri sînt despre comerțul cu lînă. IEE se datoresc corespondenței pe care Diicul Buicescu a avut-o cu judele Brașovului. Din scrisori aflăm că marele spătar oferea spre vînzare „lînă multă și bună“. Din nefericire, datorită schimbării vremii, la 11 martie cerea amînare, pentru ca lina tocmită nu putea fi trimisă din cauza vremii de iarnă ⁵⁰. La 29 aprilie, judele Brașovului era înștiințat că avea lînă multă și bună și țigaie“, precizînd că dacă dorește să o cumpere să trimită om „la Tîrgoviște s-o tocmească“ ⁵¹. Probabil Diicul urmărise să o ia înaintea altor ofertanți pentru a obține un preț mai ridicat.

Din apropierea Tîrgoviștei, de la Băleni, Gheorghe Băleanu urma să trimită rîmători, dar „solicita oameni după aceștia“, motivînd că „oamenii lui sînt la lucru“ ⁵².

În această perioadă, prin Tîrgoviște, comerțul de tranzit a fost deosebit de înfloritor. Credem că acestui fapt se datora prezența în oraș a „unor negustori bogați și puternici“, care veneau de la Constantinopol sau alte părți ale Turciei ⁵³. Însemnate cantități de mărfuri orientale constînd din bumbac, mătase, țesături diferite, mirodenii etc. se întilneau aici, apoi luau drumul Transilvaniei. Din păcate datele pe care le avem nu sînt complete, lipsind știrile precise.

La 15 februarie 1625 aflăm că Mahmed bei de la Rizion venise la Tîrgoviște „pentru cei 500 de galbeni pe care îi datora Iane vistierul“. Iane se afla încă la Brașov. Trimițîndu-i vorbă să vină să se socotească, acesta i-a trimis răspuns „să-i vîndă averea și să mă plătesc“ ⁵⁴. Se poate observa schimbul de știri relativ ușor cu Brașovul.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 156 și *Idem*, *Domni și boieri din țările române în orașul Cluj...*, p. 58.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 59.

⁴⁸ *Idem*, *Relațiile...*, p. 156.

⁴⁹ Petre Istrate, *Cărți vechi tipărite la Tîrgoviște, existente în bibliotecile brașovene*, în „Tîrgoviște — cetate a culturii românești, 1974, p. 203.

⁵⁰ N. Iorga, *St. și doc.*, vol. X, p. 48—49.

⁵¹ *Ibidem*, p. 47—48.

⁵² *Ibidem*, p. 110—111.

⁵³ *Călători străini*, vol. V, p. 215.

⁵⁴ *D.I.R.*, sec. XVII, seria B, Țara Românească, vol. IV, p. 483.

La 30 mai 1633 Gheorghe Rakoczy cerea magistratului din Brașov să le sechestreze bunurile de la numeroșii negustori greci pribegi care s-au stabilit acolo, mulți ajunși prin acele părți de la Tîrgoviște⁵⁵. Sub numele „de greci“ se numărau și mulți români, aflați în tovărășie cu aceștia. Pentru diverși negustori intervine însuși domnul țării, Matei Basarab, astfel la 24 august 1643 ceruse să se restituie negustorului Iano cei 240 florini lăsați la Brașov, unde erau ținuți sub sechestru⁵⁶.

Ușurința cu care puteau fi găsiți negustorii tîrgovișteni la Brașov dovedește prezența frecventă a tîrgoviștenilor într-un număr mai mare decît brașovenii prezenți pe piața tîrgovișteană.

La Tîrgoviște, negustorii străini aveau posibilitatea să studieze piața transilvăneană și să comande produsele căutate. Găseau sprijin pentru apărarea intereselor de către domn⁷⁵, acum puternic, aveau posibilitatea să stabilească legături trainice cu negustorii locali, foarte numeroși.

Din această perioadă întîlnim știri și despre prima manufactură de sticlărie din Țara Românească. Realizată în parte cu ajutor brașovean, căci de acolo se aduceau materia primă, aflăm despre ea din scrisoarea adresată la 1 aprilie 1642—1644 de marele vornic Dragomir lui Mihai Goldschmied în care îl ruga să aibă grijă de „pămîntul ce se află în olatul cetății“ necesar pentru sticlăria lui vodă⁵⁸. Din păcate nu știm prea multe despre această inițiativă, documentul fiind singular nepermițînd o localizare precisă. Tradiția locului situiază această primă sticlărie, pe Valea Sticlăriei, în vatra satului Vulcana Pandele din apropierea Tîrgoviștei.

Din documente emană strînse legături între cele două țări. La 15 octombrie 1653 Ghiorma mare clucer, adresîndu-se lui Mihai Glodsehmidt judele Brașovului se arăta interesat să afle știri pentru, că „fiind noi vecini supt păreatele dumneavoastră să cade să știm“⁵⁹.

Cînd vornicul Dragomir trimite pe Lupul vătaful după cumpărături spunea că „n-am putut lăsa ca să nu scriem dumitale ca să putem ști de bună sănătatea dumitale“⁶⁰. Schimbul de scrisori și daruri, de solii, era ceva frecvent. Clucerul Socol scria despre sănătatea lui vodă și a sa, și trimitea solul său la nunțile persoanelor de vază de la Brașov⁶¹. Același lucru făcea și domnul trimițîndu-și omul „ca să poarte fața și cinstea noastră întru cinstita veseliiia dumniilor voastre, cum se cade vecinilor de aproape și priiatinilor“⁶².

Din păcate știrile referitor la strînsele legături ale orașenilor Tîrgovișteni cu Brașovul s-au pierdut, deși ele se presupun și vin să completeze pe cele efectuate de domn și de marea boierime. Folosiți ca

⁵⁵ *Törtelenmi Tar*, 1892, p. 701—703.

⁵⁶ Hurmuzaci, *Documente...*, vol. XV, partea a 2-a, p. 1110, nr. 2054.

⁵⁷ *Ibidem*, și intervenția marelui vornic Dragomir, către Mihai, judele Brașovului, despre „pîra“ lui Vasile cu fratele său Ivan. Cere ca Ivan „să hie la opreală și la vameș“. N. Iorga, *St. și doc.*, vol. X, p. 176—177.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 301—302.

⁶⁰ *Ibidem*, 110.

⁶¹ *Ibidem*, p. 58.

⁶² *Ibidem*, p. 299. Din corespondența vremii, reiese clar faptul că muntenii apreciau exact rolul economic al Brașovului. Într-o scrisoare din 10 februarie 1645, de la Tîrgoviște, Radu mare agă aprecia că „bucatele din țara dumneavoastră sîntu pre pămîntul țării noastre“. Iorga, *op. cit.*, p. 146—147.

intermediari în tranzacțiile cu Brașovul de domn sau boieri, mulți tirgovișteni își puteau rezolva și socotelile lor negustorești.

Mutarea reședinței de scaun la București după 1660 a avut urmări însemnate asupra legăturilor de negoț ale Tirgoviștei cu Transilvania. Deși distrusă de turcii veniți să-l gonească pe Mihnea al III-lea se părea că se va reface. Dar, vremurile neprielnice „au făcut ca asupra țării să se abată judecată și caznă multă. Robia, ciuma și foametea mare în doi ani“, apoi „multe boale și nevoi grele“... au făcut... moarte nespusă... mai ales la 2 orașe, Tirgoviște și București“⁶³.

Desigur că legăturile comerciale cu Transilvania au slăbit. Domnia, care făcea însemnate comenzi necesare curții, nu se mai afla la Tirgoviște. Marea nobilime a părăsit orașul odată cu domnul. De aceea vechea activitate economică își încetinește freamătul. În oraș, numărul negustorilor menționați este relativ mic. Prăvăliile scoase la vânzare sînt puține, multe din ele nemafiind refăcute. Mulți negustori s-au stabilit în satele învecinate, luînd numele satului respectiv, cum este cazul lui Proca cupețul⁶⁴. Alții s-au îndreptat spre București, unde aveau cîștiguri mai mari. Deplasarea drumului comercial de tranzit din Moldova prin Țara Românească și Transilvania ce lega sudul Dunării cu Polonia, stabilindu-se pe valea Oltului, nu a atins Tirgoviștea și nu a antrenat-o într-o prosperitate economică.

În perioada 1660—1696 se poate vorbi de o decădere economică a orașului Tirgoviște și de o slăbire a legăturilor lui cu Transilvania. Relațiile economice au continuat totuși, chiar dacă nu la valoarea și forța din perioada anterioară. Mitropolitul Ștefan cumpăra pentru mitropolia din oraș clopote noi, realizate în Transilvania la 1667 de către Petrus Murator⁶⁵.

Înființarea „Companiei orientale“ cu sediul la Sibiu, apoi la Bălgrad n-a avut prea mari urmări pentru comerțul tirgoviștean⁶⁶. După 1675 se poate sesiza din documentele interne o anumită înviorare a vieții economice. Importanța orașului a crescut din momentul cînd atenția lui Constantin Brîncoveanu se va îndrepta spre vechea reședință. Știînd să folosească evenimentele, acesta a ordonat refacerea vechilor case domnești, măsuri ce au contribuit la dezvoltarea vieții economice făcînd să se întilnească din nou „piața“ și numeroase prăvălii. Din documente se constată că se animă activitatea pivnițelor și prăvăliilor⁶⁷. Apar noi date despre cel două tîrguri⁶⁸. Se vorbește despre existența unui tîrg săptămînal ce aducea beneficii însemnate. Abilul vornic al Tirgoviștei, Pascale țarigrădeanul cumpăra un număr de 9 pivnițe și 10 locuri de prăvălii, fiind urmat de domn și de mai mulți boieri și de cîteva importante mănăstiri⁶⁹.

⁶³ *Istoria Țării Românești (1290—1690), Letopisețul Cantacuzinesc*, ed. critica C. Grecescu și D. Simonescu, Ed. Ac. R.S.R., Buc., 1960, p. 147.

⁶⁴ G. Potra, *Tezaur documentar al județului Dimbovița*, vol. I, p. 336.

⁶⁵ R. Gioglovan, M. Oproiu, *Inscripții și însemnări din județul Dimbovița*, vol. I, 1975, p. 77.

⁶⁶ I. Moga, *Politica economică austriacă și comerțul Transilvaniei, în reacul al XVIII-lea*, în *Anuarul institutului de istorie națională*, VII, 1936—1938, p. 89—90.

⁶⁷ St. D. Greceanu, *Genealogiile documentate ale familiilor boierești*, Buc., 1916, vol. II, p. 168.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ G. Potra, *op. cit.*, p. 475, 477, 477—478, 481—482, 483—485, 494.

În oraș se întâlnesc noi nume de abili și pricepuți negustori care au reușit să-și cumpere pământuri în jurul orașului ca Sima negustorul, Proca cupețul, Manta zaraful, Riza băcanul, Dumitru Brașoveanu⁷⁰.

Constantin Brîncoveanu, din Tîrgoviște sau București, reia cererile de diferite produse constînd în sfori, postav, cositor, orez, piatră acră etc., menținînd pentru perioada domniei sale la un nivel mult mai ridicat relațiile economice ale Tîrgoviștei cu Transilvania.

Reluarea activității tipografice la Tîrgoviște în 1712—1715 a permis o rapidă răspîndire a cărților și cele 48 de cărți identificate, care cuprind cinci titluri, deși provin dintr-o vreme îndepărtată... sînt întîlnite frecvent în multe sate transilvane⁷¹. În Sibiu se întîlnea și un manuscris din secolul al XVIII-lea, ce avea însemnarea „eu log(o)fătul Pătrașco ot Târgoviște ; leat 7222“⁷².

Este îndeobște cunoscut existența unei sticlării, așezată la patru leghe depărtare de Tîrgoviște și care realiza o sticlă de culoare albăstruie⁷³. Înființată cu ajutorul transilvănean, cu ajutorul unui document din 17 septembrie 1740 o putem localiza. În acest document se vorbea că „la mijlocul moșii pă din jos de schit și pă din susul satului și al sticlării cei vechi s-au tras toată moșia stăj(en) 153, din hotarul Brăneștilor pînă în hotarul Glavaciogului“⁷⁴.

În document se vorbește de „vechea“ striclărie, deci care nu mai funcționa la acea dată, fiind așezată, mai jos de schitul Vilcâniei pe unde trecea apa Vilcânița, viitoarea Sticlărie. Cam prin aceleași părți era situată de trdiție vechea sticlărie a lui Matei Basarab⁷⁵.

Desele conflicte dintre austrieici și turci, politica de expansiune a imperiului habsburgic, tendința de a cuprinde țările române în aceeași sferă, aduc aspecte noi pentru comerțul oriental. În urma războiului austro-turc dintre anii 1716—1718 încheiat prin pacea de la Passarovitz, Austria a pus stăpînire pe Banat, Oltenia și Serbia pînă la Timoc. Tratatul de comerț încheiat la o săptămîină după semnarea păcii, asigură negustorilor din ambele imperii deplină libertate de comerț cu orice fel de mărfuri, exceptînd pe cele declarate prohibite, stabilind o vamă de 3% ad valorem și se preciza obligația Porții de a garanta negustorilor imperiali siguranța persoanei, a bunurilor și a credinței⁷⁶.

Deși obținea mari avantaje, Austria nu a reușit să le fructifice, căci încercările de înființare a unei Campanii orientale de comerț (1723), n-au adus rezultate scontate⁷⁷. Imperiul habsburgic nu dispunea însă

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ Ioana Cristache-Panait, *Tipăritura tîrgovișteană din al XVIII-lea veac în satele transilvănene*, în Gl. bis., an XXXIII/nr. 11—12/1974, p. 100—105.

⁷² N. Iorga, *Studii și doc.*,

⁷³ Antonio Maria del Chiaro, *Revoluțiile Valahiei*, Iași, 1929, p. 25—26.

⁷⁴ Ar. St. Buc., ms. 134, f. 487—488 și Mitropolia Țării Românești, L/32.

⁷⁵ Transmisă de bunicul meu Dumitru Oproiu.

⁷⁶ I. Moga, *op. cit.*, p. 110.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 111—112. După 1725 s-a încercat ca negustorii turci să fie opriți de a face comerț în Imperiul habsburgic decît cu marfă turcească, restricție ridicată în 1747, cînd țările austriece au fost invadate nu numai de mărfuri levantine, ci și cu cele de proveniență apuseană, spre paguba industriei indigene și a negustorilor băștinași.

de negustori care cunoșteau specificul comerțului oriental, de avantajele acestor tratate au profitat negustorii greci așezați în Țara Românească, care au contribuit la atragerea economiei acesteia în circuitul comerțului internațional ⁷⁸.

În urma morții tragice a lui Constantin Brincoveanu, reședința domnească s-a mutat definitiv la București, având urmări importante pentru viața economică a orașului. Au urmat frământări interne, complicații externe ce au contribuit la scăderea vieții economice a orașului. Vinzările se împuținează. Domnia dăruiește proprietățile din jur care îi aparțineau. Tirgoviștea rămânea tot mai mult în afara marilor artere de comerț ce legau Orientul de Imperiul habsburgic, începând a se folosi Dunărea ca importantă arteră comercială ⁷⁸.

Legăturile tradiționale ale fostei capitale cu Brașovul s-au redus, fără a înceta definitiv. Deși nu avem dovezi certe, tirgul existent în oraș a continuat să funcționeze și după 1714 și era cu siguranță vizitat și de negustorii brașoveni, în drumul lor spre București, considerat acum, singurul loc unde se puteau schimba oricât de mulți zloți românești și turcești ⁷⁹. Într-un document din 1751 prin care se întărea o vie lui Ion Fusea se preciza că aceasta fusese la „niște brașoveni pentru datorie, acei brașoveni au părăsit-o de 30 și mai bine de ani” ⁸⁰.

Tirgoviștea a primit o nouă lovitură în timpul războiului următor dintre austrieci și turci (1736—1739), când „intrînd armile puternicilor împărați într-acest ticălos pămînt” au făcut „multă pagubă... la toată poliția (orașul Tirgoviște), cu aprindere de foc și cu robii și cu mulțimi de jafuri” ⁸¹. Jefuirea orașului a reprezentat un moment greu, de reflux economic, dar curînd depășit de locuitorii săi. Din documente se constată că după distrugerii, negustorii tirgovișteni au reușit să se refacă, la mijlocul secolului al XVIII-lea piața orașului fiind dominată de cîteva familii importante. Printre ele, familiile Fusea și Frumușica au reușit să ocupe un loc preponderent, tocmai datorită relațiilor cu Brașovul pe care le-au stabilit și care se pot urmări o perioadă îndelungată de timp. Șerban Fusea, mare proprietar de munți, solicitați pentru pășunat de păstorii brăneni, a organizat împreună cu fiul său Negoită și ginerelii săi Cirstea Voinescu o casă de comerț, care a stabilit strînse relații cu marii negustori brașoveni. Independent sau împreună, legăturile lor se pot urmări cu ușurință după 1774 ⁸².

La 26 noiembrie 1774 se subliniază că Petcuț Șetrariu din Brașov „avînd trebuință de marfă în Țara Românească de la 1771 martie 10 pînă la 1774 noiembrie 26 au fost făcută hotărîre cu chir Hristică Voinescu și ne-au cumpărat-o marfă car cu proviți” ⁸³.

Reiese clar faptul că din acest an încep să se întilnească frecvent diferiți intermediari transilvăneni angajați în comerțul de pe piața tirgovișneană. La 2 mai Ion Șohanul arăta că primind carte de la „chir

⁷⁸ *Ibidem*, 128.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 119.

⁸⁰ Muzeul județean Dîmbovița, fond Erna Naghi, nr. 2.

⁸¹ C. Dapontes, *Ephemerides daces*, II, p. 34.

⁸² Arh. St. Buc., A. N. MMDCCLXIII/12.

⁸³ *Ibidem*, 43.

Dan“, mare negustor brașovean, să vină la Tîrgoviște „săi restituie lei 1300“, s-a prezentat, dar negustorul scheian nu a venit; pentru a dovedi că venise la Tîrgoviște Ion Șohanul a obținut „carte“ unde mulți negustori, printre care și Necula brașoveanul, atestau prezența sa la data stabilită ⁸⁴.

În același an un alt „trimis se adresa din Tîrgoviște lui Petcuț Șetraru aflat la Brașov încunostiințindu-l că Vasile porcar fusese trimis să aducă „niște rîmători“ pînă la Bran. În scrisoare se sublinia că „și de la jupan Cîrstica am avut mult ajutor cu vorbile aceste acuma“ ⁸⁵.

Tot din Tîrgoviște la 7 februarie 1775 se adresa și Florea Șetraru către „nenea Petcul și Todor Cincul“, informîndu-i că „am tocmnit cărăle pînă la Dîrstoru“ urmînd să ia cu el „pe Dimitrache Papazoglu și pã un copil sîrbu“. În continuare cerea „sã-i trimitã scrisorile toate la Țarigrad“ și să-i indice marfa ce urma să o cumpere după ce vor sfătui „cu logofăt Apostolu... și cu jupãn Cîrsticã Voinescu“. Prin aceeași scrisoare anunța că din Tîrgoviște plecase către Bran, Gheorghe arnãutul și se atrãgea atenția asupra faptului că și la Cîmpina s-ar putea cumpãra „lina, cașcaval, miere“, subliniind faptul că la Tîrgoviște această activitate era bine organizatã. În oraș întilnise pe „un Dușã... care zice... cã face vreo 20.000 oca cașcavalu și va sã vii la Bran“. Întilnindu-se cu un alt intermediar, Gheorghe Ursache, arãta cã i-a luat socoteala de la zalhana „de cum am venit la Tîrgoviște“, dar „se arãta nemulțumit de acesta cãci „n-au cheltuit nimic, totu eu amu cumpãrat“.

În martie 1775, Florea Șetraru, probabil întors de la Țarigrad la Tîrgoviște informa pe Petcuț Șetraru aflat la Brașov de „socoteala“ întocmitã la Tîrgoviște „pentru cît untu s-a vîndut și ce bani au primit“ ⁸⁶. Reieșea cã vînduse 454 foi de unt în valoare de 37.413,117 lei, din care untul vîndut la Tîrgoviște se ridica la o pãtrime din întreaga cantitate ⁸⁷. Socoteala amintește și de importante cantitãți de cerviș, seu de caprã, pastramã, cașcaval, berbecuți, miere, cearã, tutun, cumpãrate de pe o zonã ce depãșea raza Tîrgoviștei. Din cele menționate, Tîrgoviștea și împrejurimile sale, apare ca nucleul unei rețele comerciale mai largi, în care erau angajați, mai mulți negustori mari, ce foloseau pentru diferitele tranzacții un număr important de intermediari. Printre aceștia cunoaștem din documente pe brașovenii Florea Șetraru, Tãnase Chircã, Ion Șohanu, Gheorghe Ursache, dar și tîrgovișteni ca chir Rali, Dumitru Papazoglu, Nae Giurgiuveanu, Gheorghe arnãutu și alții, angajați în strînse relații de comerț cu Brașovul ⁸⁸.

Dintre tîrgovișteni, se detașează Cîrsticã Voinescu care ocupa o poziție dominantã, fiind consultat în privința mãrfii ce urma sã fie cumpãratã la „Țarigrad“. De mai multe ori este de „mult ajutor cu vorbirile“ pentru rezolvarea problemelor complicate ivite. La rîndul sãu dispunea de intermediarii sãi ca „chir Thãnase bãcan“, considerat „omul jupînului Cîrstichi Voinescu“ și care cumpãrate însemnate cantitãți de

⁸⁴ Arh. St. Brașov, Acte Dan, nr. 50.

⁸⁵ Ibidem, Acte diverse, nr. 10.

⁸⁶ Ibidem, Petcuț Șetraru-Todor Ciurciu, I, nr. 130.

⁸⁷ Ibidem.

⁸⁸ Ibidem, I, nr. 130 și Acte diverse, nr. 10.

măslina, stafide negre și roșii și altă marfă de Țarigrad, urmînd să ne dea banii „jumătate la Paști lei 830 și jumătate la duminica Tomii”.⁸⁹

Fiind așezat pe drumul Brașovului, la Țirgoviște se poate constata că se întîlnia mai ușor marii negustori scheieni pentru a primi raportul financiar de la diverșii intermediari angajați în comerțul cu Țara Românească. La 17 ianuarie 1776 se socotea Gheorghe Ursache cu Petcuț Șetrarul pentru un an în urmă, suma totală vehiculată de el, ridicîndu-se la peste 12.040 lei. El primise spre vînzare importante cantități de bumbac crud și bogașii.⁹⁰ Tot aici se contabilizau banii de la Dirstor și din alte părți. La Țirgoviște își încheia socoteala și chir Tănase pentru banii dați pentru unt, miere, pastramă, ceară și tutun.⁹¹ Se pare că Petcuț Șetrariu a stat la începutul anului 1776 un timp relativ îndelungat în Țirgoviște, probabil pentru a da indicațiile necesare pentru extinderea comerțului în acest oraș. Drept urmare, apar noi nume de țirgovișteni angajați în relațiile cu marele negustor scheian, Stan și Niță „ce luau cu zăpis și catastif marfă”.⁹²

La 6 august 1776 aflăm că boiernașul Cirstică Voinescu avea de primit importante sume de bani de la „jupan Petcuț”, ceea ce dovedește amploarea, cît și statornicia legăturilor comerciale, ele putîndu-se urmări constant în documente din anul 1771.⁹³ Interesat în acest comerț, Cirstică Voinescu nu a acționat singur. El fusese încă cu mult înainte în legătură cu Brașovul, avînd tovărășie de comerț cu socrul său Șerban Fusea. Despre acea tovărășie aflăm cum „au avut pe acele vremi alișverișuri cu socră său, dar încă în viață fiind s-au socotit amîndoi și s-au izbrînit prin zăpis, care zăpis s-au scris cu însuși slova ceauș Radului cumnatul dumisale cel mare”.⁹⁴

Negoiță Fusea, căsătorit cu Ilinca, fata starostelui de negustori Mărgărit din București și el în strînse relații cu Brașovul este și el întîlnit printre documentele brașovene, deși mai rar. Se știe însă că la biserica din Pietroșița construită între 1765—1767 a adus pentru zugrăvirea ei un pictor brașovean „Ionu zugravu ot Brașovu”, ceea ce dovedește că știa să se folosească de toți care avea nevoie din Brașov.⁹⁵

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea se cunoștea bine că din județul Dimbovița „purcedeau 10 poteci spre Transilvania”⁹⁶. Mulțimea și cunoașterea lor subliniază faptul că erau folosite în mod obișnuit, cu rezultate pozitive în comerțul dintre cele două țări. Aceste drumuri numeroase au ușurat legăturile Țirgoviștei cu Transilvania, dînd posibilitatea unei mai bune cunoașteri și aprecieri reciproce. La 17 iunie 1779 Radu Vătafu „ot Pietroșița”, adresîndu-se pîrcălabului de la Bran, Draot, începea scrisoarea cu cuvintele: „după prietenească și vecinească drag(oste) cu care mă închin”, înștiințîndu-l că trecuse prin Pietroșița

⁸⁹ Ibidem.

⁹⁰ Ibidem, I, nr. 140.

⁹¹ Ibidem, I, 144.

⁹² Ibidem, și I, nr. 140, f. 4.

⁹³ Ibidem, I, nr. 83.

⁹⁴ Ar. St. Buc., A. N. MMDCCCLXIII/46.

⁹⁵ N. Iorga, *Trei biserici de sat muntene. Pietroșița, Calvinii și Cremenarii în B.C.M.I., an XXIV, 1931, p. 49—52.*

⁹⁶ D. Folino, *Istoria generală a Daciei*, vol. III, 1959, p. 156.

Stoica Duvalnu din Rîșnov, păgubaș de patru cai. Ajutîndu-i să prindă hoții, l-a îndrumat către ispravnicii din Tîrgoviște pentru a-i face dreptate.⁹⁷

Date interesante, deși incomplete din cauza pierderii zapiselor apar despre pășunatul vitelor din Ardeal în munții de la nord de Tîrgoviște. Cu ocazia transumanței, în Tîrgul de Afară se făceau cu siguranță însemnate schimburi ce constau din produsele realizate precum și oi, necesare pentru procurarea banilor ce urmau să fie dați la „baltă” în timpul iernii. Din documente aflăm și alte date interesante. La 1788 „începîndu-se răzmirița” între Austria și Turcia, păstorii din Transilvania au mers cu oile „în niște munți pe hotaru Țării Românești ai unui boier anume Cîrstiea (Voinescu) de la Tîrgoviște”. Încă „începîndu a umbla turci pe la munte...” s-au retras, fără să folosească pășunea. Acum se plîngeau că boierul cerea „să-i plătim pășunea muntelui”.⁹⁸ În același an alți locuitori se plîngeau că au venit turcii de le-au luat 104 cai, 306 vaci și 630 oi și le-au dus la Tîrgoviște, solicitînd sprijinul municipalității Brașovului pentru a le recupera.⁹⁹

Spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea, Petcuț Șetrarul nu se mai întilnește acționînd în Tîrgoviște. Din 1792 Mihai Tumburu, alt mare negustor brașovean și-a extins afacerile și la Tîrgoviște, ele putînd fi urmărite documentar. La 22 septembrie din București, Teodoran Cincu scria lui Mihai Țumburu că este bucuros pentru încheierea tovărășiei „pentru girul icusarilor”. În scrisoare se scuza că n-a putut să-i trimită întregul capital, fiindu-i soția „bolnavă”, din care cauză era plecat la Tîrgoviște. Credem că acesta era un simplu motiv, deplasarea efectuată fiind necesară și pentru realizarea unor împrumuturi la Tîrgoviște¹⁰⁰. Presupunerea noastră se pare întemeiată, căci la 19 mai 1793 Mihai Țumburu primea două pungi cu 2762 groși de la Voicu Ciopală din Tîrgoviște¹⁰¹.

Angajați într-un amplu negoț cu icusari, cei doi tovarăși, Țumburu din Brașov și Cincu din București, au ca intermediar la Tîrgoviște pe Voicu Ciopală menționat și de alte documente din care reiese că avea la dispoziție importante sume de bani. Se pare că și „Dinu din Tîrgoviște” alături de Voicu Ciopală au fost folosiți pentru a achiziționa piei de capră¹⁰². Aflăm că la 23 august 1804 Voicu Ciopală primea 6731 groși pentru a cumpăra 869 piei de capră din oraș, care au luat drumul Cîmpinei pentru a ajunge la Brașov.¹⁰³

În această perioadă, în Tîrgoviște și împrejurimi se întilnesc numeroase cărți tipărite la Sibiu și la Buda, fenomenul fiind invers ca în secolul trecut.

⁹⁷ Arh. St. Brașov, Actele magistratului, nr. 711/1779.

⁹⁸ Ibidem, 476/1791.

⁹⁹ Ibidem, Acte judecătorești, nr. 158/1792.

¹⁰⁰ Ibidem, Mihail Tumburu, nr. 329.

¹⁰¹ Ibidem, Registre diverse, nr. 58, p. 77.

¹⁰² Ibidem, nr. 61, p. 137.

¹⁰³ Ibidem, nr. 61, p. 159—160.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, printre manufacturile existente în județul Dîmbovița se constată cum unele din ele își desfășoară activitatea în strînsă legătură cu Transilvania. Printre ele se număra și sticlăria de la Șotînga pe care o putem urmări funcționînd între 1782—1823 ¹⁰⁴. La 14 mai 1783, Mina argintarul „avînd pricină de socoteală pentru tovărășia ce au avut cu rîmueni de la Brașov la fabrica sticlării, ce au avut aici în pămîntul Țării Românești“ ¹⁰⁵. Din documente reiese că Mina și Reimer se despărțiseră și se cerceta acum „de iznoavă tovărășia lor dinceput, după sinofonia zapisului lor, dîndu-ne în socoteală atît ce au pus fiește care cheltuieli ce s-au făcut la fabrică“. Observăm că Reimer „om strein... ca unul ce au fost încărcat cu toată treaba acei sticlării“ reușise să efectueze și „al doilea arsură sticlării“ ¹⁰⁶.

Aceste știri sînt completate de Sultzer, care ne vorbește despre activitatea acestei sticlării, cunoscînd că se află la „o oră mai departe de Tirgoviște în valea pe unde curge Ialomița, fusese făcută o fabrică de sticlă care încă „s-a împotmolit din cauza lipsei de mergel și smalt adus cu greu din Transilvania“. Cunoștea că sticla era „foarte impură verde și netransparentă“ servind valahilor mult mai mult decît simpla hîrtie pe care pînă acum o puneau marii boieri în geam în locul sticlei“ ¹⁰⁷.

Faptul că manufactura „s-a împotmolit“ n-a descurajat pe Mina Sulzer, foarte atent la ce era în legătură cu Transilvania, nu-l menționează, ceea ce însemna că acesta plecase, considerînd că „sticlării au rămas fideli cuvîntului folosind metode vechi și a dispărut cu timpul“ ¹⁰⁸. Găsind alt asociat în persoana lui Moise ovreiu, Mina încercat reînființarea sticlăriei, încă din anul 1791 ¹⁰⁹.

Din păcate „de la o vreme încoace luîndu-se acei 6 sticlari de ispravnicii ce au fost și de zapcii la alte orînduieli și lipsindu-se de acel privilegiu al scutelei, s-au trasu și ei de la lucru fabricii și fiind ovreiu singur făr de ajutor, nu poate ține singur sticlărie...“. Se promitea „a scoate felurimi de sticle mai bune și decît probele ce ne-au adus de am văzut precum și table curate va sili de a scoate, spre efinătatea și trebuința de obște“ ¹¹⁰, dacă va fi sprijinit în această acțiune.

Tot la Șotînga se poate localiza fără să se greșească activitatea de sticlărie a lui Conrad Gottlieb Schöder care a venit în 1796 în Țara Românească și cu această ocazie „a intrat în legătură cu oficialitățile țării

¹⁰⁴ Luminița Oproiu, Mihai Oproiu, *Sticlăria de la Șotînga*, ms.

¹⁰⁵ Dumitru Z. Furnică, *Documente privitoare la comerțul românesc 1473—1868*, Buc., 1931, p. 93—94.

¹⁰⁶ *Ibidem*.

¹⁰⁷ Joseph Sulzer, *Geschichte des Transalpinischer Daciens*, Vien, 1781, vol. I, p. 322.

¹⁰⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁹ V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, vol. V, p. 303—304.

¹¹⁰ *Ibidem*. Din documente se desprinde ideea că la Șotînga între 1783—1794 au existat două încercări pentru înființarea unei manufacturi de sticlă, întreprinzătorul principal fiind Mina argintarul din București. Acesta a antrenat în prima fază pe negustorul brașovean Reimer, apoi pe Moise ovreiu care rămîne apoi principalul proprietar. Localizarea ambelor sticlării la Șotînga este posibilă datorită prezenței lui Mina și a continuității documentelor.

obținînd „repararea“ unei sticlării existente odinioară în zona orașului Tîrgoviște“¹¹¹. Din păcate activitatea acestuia de a atrage și alți meșteri sticlari în 1797 la sticlăria sa nu a fost încununată de succes și nici activitatea sa nu a fost prea îndelungată, el fiind convins să se întoarcă la Brașov.

De la un document de mai tîrziu, dat în 1814 constatăm că la „județul Dimbovița s-au găsit la sticlăria unde lucrează sticle acești nemți ce li se arată numele mai jos cu familiile lor... ce nu-i găsim la catagrafia ce avem, din pricină că n-au nici case, nici dobitoace, nici altă stare, ci șed în casa sticlării ce este a dumnealui banului Golescu și lucrează la sticle de sint de 15 ani“¹¹².

Acest document ne dă posibilitatea să sesizăm continuitatea meșterilor sticlari într-o veche sticlărie de lîngă Tîrgoviște încă din 1799, nu mult după Conrad Gottlieb Schöder. Discuțiile stîrnite la Rîșnov și Brașov în legătură cu acesta, a îndreptat pașii altor meșteri ardeleni numiți impropriu „nemți“ pentru că veneau din Transilvania. Acești meșteri erau Ianoș neamțu pîrcălab, Dincă neamțu sin Mihal, Ghiuri Marin Rîșnoveanu, Petre și Precupu frați ot Porumbacu, Ion Ardeleanu, chemați de boierul Golescu, siguri de posibilitatea înființării unei manufacturi.

Faptul că această sticlărie nu este localizată, menționată ca fiind în județul Dimbovița neprecizîndu-se satul unde funcționa este explicată în primul rînd prin faptul că sticlăria se afla situată în locuri relativ depărtate de satul Șotînga.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea știrile despre legăturile cu Brașovul sînt relativ puține. Din ele constatăm că în 1811 se întîlnea la Brașov un „om străin din țara turcească anume Constandin sin Ion și să află acuma la Tîrgoviște“, care avea „capital bun, curat de lei 1500“¹¹³ și care venise a fi sudit „cezaricesc“. Spre sfîrșitul celui de al II-lea deceniu constatăm că apare necesitatea organizării unei „srarostii a agenției cezaro-crăiești“¹¹⁴ la Tîrgoviște. La 29 noiembrie 1818, neexistînd starostie în oraș era solicitată starostia agenției cezaro-crăiești din Ploiești pentru a se interesa de Iani grecul, ce spunea că fusese „slujitoriu la un boier, logofătul Răducanul, în Tîrgoviște, ce dorea să ajungă la Brașov“¹¹⁵.

În anul următor constatăm însă înființarea starostiei în oraș, căci la 15 octombrie 1819 castelanul Andreas Bocros se adresa „cătreg domnu staroste din Tergoviște“¹¹⁶. Cu ocazia intrării turcilor în oraș în mai 1821 constatăm cum „Alexe suditu cezaricescu, carele cu corajul său au stătut ca un consulat cînd au venit turcii să gonească pe greci din

¹¹¹ C. Șerban, *Date noi de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea privind sticlăria de la Tîrgoviște*, în *Acta Valachica*, p. 252.

¹¹² I. Cojocaru, *Documente privitoare la economia Țării Românești, 1800—1850*, Buc., Ed. Științifică, 1956, vol. I, p. 170. Documentul ne ajută să localizăm și această sticlărie la Șotînga, prin legătura banului Golescu cu această localitate.

¹¹³ Arh. St. Brașov, Acte Magistrat, nr. 1736/1811.

¹¹⁴ Ibidem, nr.

¹¹⁵ Ibidem, nr. 4649/1818.

¹¹⁶ Ibidem, Acte Bran, nr. 48/1816.

țară fiind l(ea)t 1821 și cînd au venit aici la Tîrgoviște i-au întîmpinat cu cele trebuincioase și imblinzindu-i cu cuvinte bune, au potolitu pornirea și gîndul lor cel rău cel avea asupra acestui oraș că să-l prăpădească și cu puterea ce avea au păzit și această biserică de nu s-au jefuit de turci, cum s-au jefuit alte biserici aici în oraș și au sfărîmat icoanele“¹¹⁷. Desfășurarea mișcării revoluționare condusă de Tudor Vladimirescu a fost cunoscută la Brașov, noi aflăm din documente că Hagi Mihali din Brașov¹¹⁸ fusese „în vreme a resvrătirii“ cu „marfă de tutun la Tîrgoviște“¹¹⁹.

Faptul că, între 1600—1848 relațiile Tîrgoviștei cu Transilvania se pot urmări în permanență dovedește că ele erau firești și cuprindeau laturi diverse, un însemnat număr de oameni fiind într-un permanent contact, antrenînd un viu schimb de produse contribuind astfel la consolidarea unei piețe unice care a ajutat unificarea politică.

¹¹⁷ R. Gioglovan, M. Oproiu, *Inscripții și însemnări din județul Dimbovița*, vol. I, p. 212.

¹¹⁸ Arh. St. Brașov, Acte Magistrat, nr. 2679/1821.

¹¹⁹ Ibidem, Succesiuni, IV F 74, p. 456.